

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 1. januarija 1868. ~

Novo leto.

Kakošno bode novo leto? kaj nam bode prineslo? — to je vprašanje, katero si zdaj stavi vsak državljani, bodi si kakoršnega koli stanu.

Odgovora na to vprašanje ne more dati nobena živa duša; sam Bog ga vé; zakaj če pogledamo v preteklo leto nazaj, prestvarilo se je naše cesarstvo — Avstrija — tako, da ni več podobno prejšnjemu. Kdo tedaj more vedeti, kaj in kako bode v prihodnje?

Magjarom se je dovolilo vse, kar so zahtevali, in le to, kar so oni ponudili, vzeti so morale hoté ali nehoté druge dežele. To se je prav odločno reklo v dunajskem državnem zboru in krstilo se je „Zwangslage.“

Avstrija se je tedaj po magjarski volji razcepila v dve polovici, na dva kampa: to je dvalizem; ta razcep sega tako daleč, da so neogerske dežele sklenile z ogerskimi kupčijsko pogodbo kakor tuja dežela s tujo. Avstrijski cesar je Ogrom kralj.

Po tem razcepu se je prejšnje naše cesarstvo prestrojilo v tako državno poslopje, da ga mu ni para na svetu. To naj razjasni sledeči popis.

Na dvoje ločena Avstrija ima zdaj trojno ministerstvo: Ogrji imajo svoje, neogerske dežele spet svoje, in nad obema tema deželama ministerstvom stoji tretje, ki se državno imenuje. Le eno armado imamo, pa tri vojna ministerstva itd.

Ogersko ima svoj državni zbor v Peštu, kajti se Ogersko ponaša za državo, ktera obsega Erdeljo, Hrvatijo, Slavonijo, Srbijo itd. Neogerske dežele pa imajo spet svoj državni zbor na Dunaji. Ker pa so Ogrji vendar še tako milostljivi bili, da priznavajo nekatere nitke, s katerimi se z neogerskimi skupaj drže, zato je še tretji, to je, mešani državni zbor iz nekoliko poslancev ogerskih in neogerskih, ki se delegacija imenuje.

Lejte! iz koliko kolés obstaja ta nova državna mašina! Taka mašina je že okorna sama po sebi, kaj pa še, ako se le eno kolo pohabi? In že zdaj je vprašanje: ali bojo Hrvati hotli iti v državni zbor v Pešt? so li Srbi, Rumuni, Slovaki zadovoljni? Ali bojo Čehi šli v državni zbor dunajski? Ali Poljaci ne bojo ničesa več zahtevali? Ali so drugi slovanski narodi zadovoljni? Ali so cerkvene zadeve že rešene? itd. Ali bo večina avstrijskih narodov zaupanje imela do ministrov, ki so dozdej vsi zaljubljeni bili v Nemčijo? itd.

Da je prečudno sestavljena ta mašina, kaže prav očitno to, da tisti, ki so jo sestavljali, se sami branijo jej voditelji biti, kajti ministrov za neogerske dežele dobiti, silna je težava. In največa skrb so jim gotovo denarne zadeve našega cesarstva, ktere se pa v poslednjem državnem zboru niso nič v pretres vzele; se vé da nemškemu liberalizmu je konkordat večja spo-

tika kot bankrot državni! Da smo več o butaro plačil na-se vzeli, kakor Ogrji, tega nobeden ni tajil v državnem zboru. Da bomo morali več plačati, to je tedaj gotovo; al od kodi to vzeti, to se ne vé. Da se grunti in hišni davki nikakor več ne morejo povišati, to vsaj bode sprevidil vsak minister.

To je tedaj stan, v katerem iz starega leta prestopimo v novo, v katerem utegnejo še nemške, talijanske in turške zadeve po svetu vojsko vneti in tudi Avstrijo v boj potegniti.

Mi smo s tem le na kratko popisali, kar se je v preteklem letu premenilo v cesarstvu našem, in iz srca želimo, da bi ta nova skušnja res tako srečno se izvršila, kakor se nadjajo tisti, ki so nam za novo leto prav novo Avstrijo skovali. Vsa odgovornost gré njim za to!

Gospodarske stvari.

Ljubljansko močvirje,

kaj je bilo do leta 1830., kaj je sedaj in kaj obeta v prihodnji čas?

Ljubljansko močvirje (morast) je obsegalo pred sto leti blizu 40.000 oralov (johov) prostora, je dajalo po okrajih kaj malo nastilja in slabe konjske klaje, po sredi pa celó nič. Iz mokrih tal je vedno puhtela in vstajala gosta megla, da jo je solnce le malo kedaj moglo prešiniti. V kužnem zraku so se pogostoma kazale bolezni med prebivalci okolice njegove, vzlasti mrzlica.

Pred blizu 100 leti se je začelo prevdarjati, kako da je mogoče, to veliko planjavo osušiti, zboljšati zrak in svetu plodnost pridobiti, sploh ga za obdelovanje pripravnega napraviti.

Prva skrb je merila na to, da se osuši; v ta namen se je izkopal cesarski graben po delovodju Grubarjev imenovan. Tudi je bil vrezan Cornov graben od Ljubljance proti Brezovici, in od Lip proti Tomišlju Čurnov graben.

Ta prva dela so pripomogla, da je bilo mogoče obdelavati okraje močvirja, po sredi je pa vendar vedno premokro ostalo. Nevtrudljivemu prizadetju ranjčega ljubljanskega župana Hradeckega gré čast in hvala, da so leta 1827. bila dovoljena in pričeta še potrebna dela za popolno osušenje tega močvirnega svetá; in kmalu se je pričelo obdelovanje mahú po vseh krajih. Kodar so prej štoklje, gosí, race plavale, se zdaj vidijo rodovitne njive, lepi travniki, sém ter tjé tudi boršti.

To je ljudstvu očí odprlo, ga do spoznanja velike vrednosti mahú napeljalo, in vidi se zdaj, kako danes hrepené po mahu tudi taki ljudjé, kteri so ga kedaj sovražili ko špajko.

Po tem je tudi na ceni pridobil; med leti 1830. do 1840. se je dobil oral mahú za 2—5 gold., zdaj se ga komaj dobí oral za 200 gold., in še več je vredno samo v šoti, kar se je mora odpraviti, da svet stanovito rodoviten postane.

Kako globoko je treba šoto odpraviti, pokaže povsod sam svet, namreč tako daleč, da se pride do blata, ki ni več prepleteno s koreninicami, in ki se na stran vrženo razvali. Izrezana osušena šota je dobra za kurjavo, se lahko prodá, povrne obilo stroške za rezanje in osušenje z vožnjo vred.

Na svet, po tej poti odkrit, treba je napeljati obilo prsti s cestnim blatom, ali, kar je najboljše, zidne šute, in do čevlja ga globoko prekopati ali preorati. Brez

dvoma bode tukaj drenaža na pravem mestu; ona bo odpeljala zakisano vodo iz zemlje in pot odprla dohodu plodnega zraka v njo.

Tako pripravljen svet se utegne porabiti za njivo ali travnik; žita in zelišča vseh plemen rodijo dobro in hvaležno na njem, toda gnoja potrebuje enako drugemu svetu.

Namesti da bi rezali šoto, odpravljajo drugi nesejnjili mah s požiganjem, in sejejo večidel ozimno rž ali ajdo; al pridelek nikakor ne povrne vrednosti sežgane šote, dela in semena. Zato bi bilo prav to potratno navado tem več odpraviti, ker s požiganjem se skoraj vedno poškoduje pridelek bližnjih, in se nadlegva vsa okolica s smrdljivim dimom. (Kon. prih.)

Pregled,

koliko brez vojskine doklade znašajo od vsacega goldinarja direktnih davkov doklade za deželne potrebe in za potrebe zemljiščine odveze v posameznih deželah našega cesarstva, in sicer:

V deželi	ktera ima □ milj vsega svetá	Rodovitne zemlje □ milj	Duš	Odstotki na goldinar davka	Za deželne stroške se po- trebuje goldinarjev	Za stroške zemljišne odveze goldinarjev	Skupaj goldinarjev	Doklade skupaj znašajo za enega človeka krajcarjev	Doklade skupaj znašajo za □ miljo goldinarjev
Česki	902.8	778	5,000.000	16	2,000.000	3,000.000	5,000.000	100	6427.9
Bukovini	181.6	176	590.000	65	86.000	700.000	786.000	120.15	4465.8
Dalmaciji	222.3	214	440.000	27½	150.000	—	150.000	3.4	700.9
Galiciji	1364.0	1185	5,000.000	66	745.000	5,000.000	5,745.000	115.0	4848.0
Goriški, Istri in Trstu	139	130	500.000	48	213.971	243.000	456.971	91.3	3515.1
Koroški	180	157	338.000	49	223.000	470.000	693.000	206	4413.9
Kranjski	174	164	460.000	40	231.000	624.000	855.000	185	5213.4
Moravski	386	372	2,000.000	17	914.000	2,000.000	2,914.000	145	7833.2
Avstrii dolnji	344.5	327	1,800.000	18	2,000.000	2,000.000	4,000.000	220	12232.4
Avstrii zgornji	208.5	189	720.000	32	750.000	1,000.000	1,750.000	244	9259.2
Salcburški	124.5	102	150.000	30	80.000	1,000.000	1,080.000	719.3	10588.2
Šlezki	89.5	89	480.000	19	189.000	278.000	467.000	97	5247.0
Štajarski	390	359	1,090.000	35	1,000.000	1,500.000	2,500.000	229.3	6963.6
Tirolski in Vorarlberški }	509.6	421	870.000	21½ 17	257.000	404.500	661.500	75.9	1571.2

Národno-gospodarske stvari.

Delo z rokami nasproti delu z mašinami.

Ali me ne bode jutri ali morebiti že danes spodrinila mašina? — tako se skrbno vprašuje delavec, in celó kadar zaspí, v sanjah sliši ropot kolés, ki gonijo mašine, in ki mu žugajo še ta košček kruha vzeti, ki ga danes ima?

In ta skrb ni prazna. Koliko delavcem so dandanes mašine res že vzele ves zaslužek! Fužine delajo z mašinami, kjer je prejšnja leta priden kovač sukal kladvo; mašine izdelujejo žeblice in igle, ki so jih poprej delali žebjarji (cvekarji); mizarjem so stružnice, rezbarice in druge mašine vzele mnogo zaslužka; mašine, ki izdelujejo pile, podkve, verige, kaveljne, šivanke, kopita, doge itd. so mnogim rokodelstvom snedle kruh; predilnice, kjer se po 50.000, pa tudi 100.000 vretenec suče, so brezštevilnim predicam in predivcem iz pridnih rok vzele vreteno. Mašine, ktere tkó, so vzele tkalcem delo in sto in sto tisoč tkalcev je ob zaslužek. Mašine, ktere same šivajo in pletó (štrikajo), vzele so šivaricam in

pleticam dela. Papirnice z mašinami so ustavile papirnice, kjer so pred le roké delale.

In kdo more že danes reči, kakošne druge mašine se bojo še iznašle, da namestujejo človeško rokó?

Tako vprašanje si stavi boječ rokodelec, in ker vidi, da znajdeb človeškega uma ne more ovirati, ker so na korist človeštvu, misli in misli, duhta in duhta, kako bi odvrnil od sebe še večo škodo in si vendar prislužil kaj kruha.

V tolažbo pridnim delavcem moremo to reči: če tudi so mašine dobrotljive znajdbe, vendar je meja, čez katero ne morejo seči, in meja, ktera mašinam kliče „stojte!“ je ta, da je mašine ondi konec, kjer se začne delo s premišljevanjem in svobodna umetnost.

Kakor pajek svojo pajčevino zmiraj enako prede, kakor čbela svoje celice zmiraj enako izdeluje, kakor lastovica svoje gnjezdo zmiraj enako zidari, tako mašina zmiraj le po istem kopitu dela. Človeška roka pa preminja in boljša svoje delo, ker um in pamet jo vodi v vsacem trenutku, da zmiraj kaj novega, kaj lepšega lahko stvari. Pri kmetijskih delih je prevdarka treba, ki ga nimajo mašine, — pri rokodelcih, kjer je pre-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 8. januarja 1868. ~

Gospodarske stvari.

Ljubljansko močvirje,

kaj je bilo do leta 1830., kaj je sedaj in kaj obeta v prihodnji čas?

(Konec.)

Kako je dalje s tako pripravljenim svetom ravnati, kako ga obdelovati, da ostane vedno rodovit in daje obilen pridelek?

Po okoliščinah je prevdariti, ali kaže osušeni svet porabiti za travnik, za njivo ali gozd.

Za travnike je pripraven svet tam, kodar je mogoče, vodo nazaj napeljavati; kajti voda je najboljši, najzdatniši pa tudi najcenejši gnoj za travnike. Gledé na to neprecenljivo korist vode treba je na tanko prevdariti, kako naj se za osušenje potrebni vodotoči izrezujejo, da bode mogoče va nje nabrano vodo za izpejjevanje po travnikih porabiti. Le tako in edino po tej poti bode mogoče travnike na obile dohodke spraviti, in ta svet vedno puščati travniku.

Kodar ni vode, da bi se spustila čez travnik, kaže svet obrniti za njive. Od njive se navadno pričakuje veliko pridelka; ona potrebuje dosti stroškov za semena, za gnoj, za mnogotera dela. Da se ti mnogi stroški zdatno povračujejo, treba je svetu primeren kolobar o sejanji vrediti in gledati na to, da svet vedno močan in ploden ostane. Največ dela prizadeva na mahovitih njivah silni plevel. Ta se najkoristnejše odpravi s tem, da se njiva z deteljo in travnim semenom oseje, in nekoliko let v travnik pustí. Mačji rep se v to rabo posebno priporoča; on dá obilo tečne klaje, ktera se dobro prileže konjem in govedini. Ko pričinja travna rast pešati, kaže njivo spet preorati.

Po dosedanjih skušnjah se še ne dá za gotovo nasvetovati, kako naj si nasledujejo setve na mahu; vendar se je potrdilo to, da po krompirji ali turšici kaže sejati rž, po repi korenje, fižol brez gnoja. Po rži tudi še dobro vrodí ajda brez gnoja. Pšenica in ječmen plenjata dobro, ako je mahu primešanega dobro dosti cestnega blata, ilovice ali druge zemlje iz trdega svetá.

Osušeni in po gori rečenem navodu popravljeni mah se dá porabiti tudi za izrejo gozda ali sè semenom ali sajenjem. Najraje in najhitreje raste brezje, pa tudi borovje, smrečje in macesen si dobro pomaga. Med sadnim drevjem pa najévrsteje raste višnja. Dozdanje skušnje kažejo, da se utegne tako pogozden mah dobro splaćati, ker macesen je v 24 letih dosegel debelost osem palcev, smreka v 10 letih debelost 4 palcev.

To so izvedbe po mnogoletnih skušnjah prepriča-

nega maharja, naznanjene sè živo željo, da bi drugi brez potratnih skušinj osušeni mah plodovit napravili.

Da pa me nihče napak ne razume in da nihče ne misli, da jez nasprotujem vsakoršnemu požiganju mahú, naj konečno še to rečem, da tisti površni mah še nikoli obdelanega svetá, kateri kakor kolter odéva spodej ležečo šoto, mora se obdelovanju iz poti spraviti in to se zgodi na najkrajši poti s požiganjem.

— 1.

Gospodarske skušnje.

* Voda, v kateri se lan in konoplja godí ali namaka, ima veliko gnojno moč. Da je voda, v kateri se lan in konoplja godíta, živini škodljiva in skoro da strupena pijača, to je že davno znano, ali zakaj to? to malokdo vé. Naj povemo to, pa še nekaj drugega.

Lan in konoplja imata v svojih stèbljih mnogo gnjlca in drugih neorganičnih tvarín, ktere voda, kadar se lan in konoplja godíta, iz nju potegne. Te stvari pa so zdravju zeló škodljive. Zato je nevarno živino napajati v taci godilnicah.

In vendar je škoda za to vodo, da jo kmetovalec zavrže. In zakaj to? — zato, ker te stvari, ki so živini škodljiva pijača, so zemljiščem posebno dober gnoj. Škoda, da gospodarji tega ne cenijo, ker ne poznajo moči njegove.

Vsakemu kmetovalcu je znano, da vse rastline, naj so žito, trava, krompir ali kar si bode, iz zemlje srkajo redivnega živeža. Al kar pšenica, koruza, krompir itd. zemlji vzame redivnih delov, to ostane v pšenici, koruzi itd. in človek ali živina jih povžije.

Al lan in konoplja nista živež človeku; njuna korist sega na drugo stran. Da dobimo prediva iz njunih stèbel, treba je leseni del ločiti od tega, kar dela nitke v predivu — in to se doseže s tem, da se lan in konoplja godíta (namakata).

Kar po takem gojenji ostane v vodi in sploh vse, kar ostane tericam lanú, je dober gnoj, ki se posebno prileže senožetim ali pa njivam, kamor se kaka trava vseje. Gnjlá voda, v kateri se je lan godil, povrne zemlji skor vse, kar jej je lan vzel, kajti to, kar nam ostane kot predivo, se je večidel izredilo iz obstojnih delov zraka in pa od vlage podnebne.

Zato naj umni gospodarji nikar ne zametujejo vode, kjer so lan in konopljo godili, pa tudi ostanke, ko sta se trla lan in konoplja, naj spravljajo s plevelom in drugo šaro na gnojni kup, da se popolnoma izgnoji in se potem kot tečen gnoj zemljiščem na korist obrne.